ՀԱՆԳԷՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

Թ. Ի. ԺԸ.
ՇՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՌՅԻԵ—1875

Բ. ՏԱՐԻ
ՆՈՅԵՄ. 1 ՇԱԲԱԹ

ԲՈՒՆ ԹՈՒՐԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ ԱՅԳՑ ՍԱՀՄԱՆ ՎՑ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ս. Գրիզոր Լուսաւորիչ եւ Մանր.
Բ. Առակ .
Գ. Պօրտ ընկերութիւն Ամերիկայի .
Դ. Խորամանկութիւն մը .
Ե. Կռիւ յերկնքայ .
Զ. Հրաժարագիր Բարձր. Ս. Պատրիարք Հօր .
Է. Հրաժարագիր Գաղ. ժողովոյ .
Ը. Երկնային լանդիը .
Թ. Կռիւ յիմիւռնիայ.
Ժ. Լրագրոյ երկաթը .
ԺԱ. Աւետաբերի աղաղակն .
ԺԲ. Ազգ Դպրոցաչեն ընկերութեան
ԺԳ. Օրագրութիւն Ազգային . լրոյ : Մահարձան Նշան աղա Մելիքեանի : — Եկեղ . եւ Գաղ . Մանաժողովք : — Գաղ . ժողով , կրօն . եւ Խառն ժողովք : — Յոյս : Վրիպակք , Դրամական :

Կ. Պոլիս Տպագրութիւն Ս. Ղ. Պարտիզպանեան եւ Ընկերք

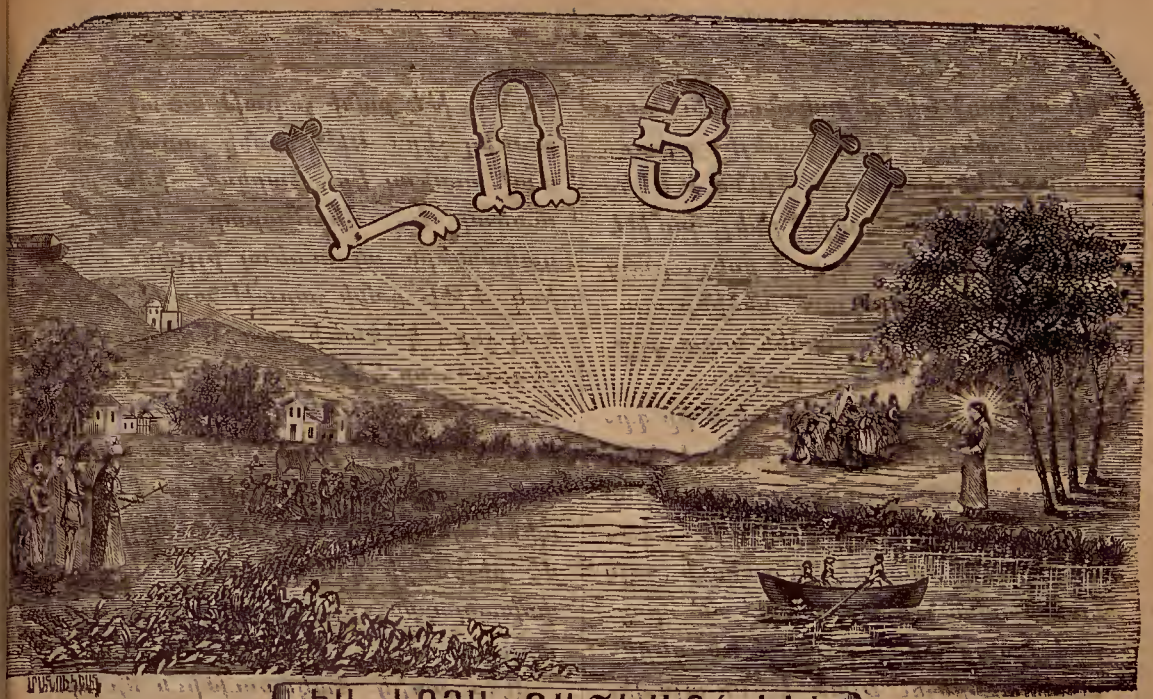

ԵՍ ԼՈՅՍ ՅԱՇԽԱՐՀ ԵԿԻ

ՀԱՆՊԷՍ ՔԱՀԱԹԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒՄՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ ԺԷ.)

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ժամանակակից Աղբայրն և օտարազգի պատմիչներն ոմանք կ՚ասուցեն թէ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Քրիստոնէութիւնն քարոզելէն վերջն, իր առաջին գործն եղաւ Հայաստանի կառոյց գլխաւոր մեհեանները քանդել։ Փաստեան եփեսեան, որ ժամանակէ մ՚ի վեր ժառանգաւորաց վարժարանները և ամբողջ եկեղեցական նութեան դէմ իր բոլանդակ ուժովն ղինած հարուածելու փորձ կը փորձէ, այս պատմական եղելութիւնն ձեռք առած և առանց բուսական քննութեան յանդգնած է Հայաստանեայց Ս. Հայրն, Պաշտպանն և Լուսաւորիչն չարաչար հարուածել և նախատել, որպէս զի այնու յաջո-

ղի աւրոդ եկեղեցականութիւնն ա-
րատաւորել և եթէ կարելի ըլլայ,
Հայոց եկեղեցականութիւնն և եկե-
ղեցին գլխովին բնաջինջ ընելը զոր թէ
և յայտնապէս չէ կրցած ընել, բայց
ողջամիտ և քննադատ անձինք այս-
պէս կ'դատեն՝ այս մասին նորա գըր-
ուածոց նպատակն ու ոգին։

Այսպիսի ծանր նպատակ մ'իր գր-
չին նիւթ ըրած, յայ և ահեակ կրնա-
թանայ մոլորաչաւիղ ուղեւորի մը
նման, քնաւ վոյթ չնկլով այն հակա-
սութիւնը՝ որոց մէջ կ'դանուի, այն
նախատանաձ և աստվածեան՝ որոց-
մով Հայոց Աղգն և անոր եկեղեցին
արատաւորելու ելած է։ Իր այս վի-
ճակին մէջ կառաքէ թէ «պիտի
նկատեր ու էֆքեարըմըզդա ասա թէ-
նաքիւս (հակասութիւն) պուլունմա-
յըզ, իլլա, թէեքմիլ պիր քայիտէ չէ
խըամէթ իթմէքդաէ չիզ. եանի սի-
մէք իսթէրիզ քի, է հալիմիզ ալիմ
օլմատըդճա, բարասլարըմըզ տախի
ալիմ օլմամալարըզըր»։

«Մեր դիտաւորութեան ու կար-
ծեաց մէջ քնաւ հակասութիւն չկայ,
կըսէ, այլ գլխովին մէկ սկզբունքի
կ'ծառայենք. այսինքն ըսել կուզենք
թէ՝ Հայ հասարակութիւնն քանի որ
ուսեալ չէ, մեր եկեղեցականներն
ալ ուսեալ ըլլալու չեն»։

Մենք ալ պահ մը համզուինք թէ՝
ինքը քնաւ հակասութեան մէջ չէ.
բայց թող ներէ մեզ իրեն հարցնել
թէ՝ Հայ հասարակութիւնը քանի
շաբաթ առաջ ուսեալ էր ու քանի
շաբաթ վերջն մոռցաւ իր դիտցած-
ները. թէ քանի շաբաթ առաջ ալ
ուսեալ չէր։ Եթէ քանի շաբաթ ա-
ռաջ ուսեալ էր, հարկաւ հիմա ալ
ուսեալ է. հետևաբար եկեղե-
ցականներն ալ ուսեալ ըլլալու են.
իսկ եթէ քանի շաբաթ առաջ ուս-
եալ չէր, կ'հետևի ըստ Մանկուսմէկի
սկզբան, որ եկեղեցականներն ալ ա-
նուս մնան։ Ուրեմն ինչու համար
իւր 2918 թիւ թերթովն կաղաղա-
կեր. «պու անարժան վէ տգէտ ե-
պիսկոպոսլարըն էլինտէն միլլէթի
վէ քիլիսէյի դուրթարմագ, երես-
վոխանլարըն իլք վազիֆէսի օլմալը
արը»։

Անհաւասիկ հակասութիւն մը որ
արեգական ճառագայթներուն նման
յայտնի կ'տեսնուի քերականական
երևկեան հմաքակին իսկ, և փանոս-
եան էֆէնտի տակաւին կ'պնդէ և
կ'յամառի թէ՝ հակասութիւն չէ իր
դրածներն, այլ մի և նոյն սկզբան կը
ծառայեն։ — Զենք դիտեր թէ հա-
կասութիւն ըսելով ինք ի՞նչ հասկցած
է, և ուրիշներն ի՞նչ հասկնալու են.
եթէ այս մասին բացատրութիւն մը
տայ, կարծեմք մեծ ծառայութիւն
մը ըրած պիտի ըլլայ։ —

Իր այս այլանդակ և հակասական
շարքին վերայ կ'յաւելու և կառար-
կէ թէ «եթէ եկեղեցականներն հա-
սարակութենէն ուսեալ ըլլան, հա-
սարակութիւնը միշտ տգիտութեան
մէջ պահելու պիտի աշխատին»։

Մեր Մեծարգոյ պաշտօնակիցն այս
խօսքով հասկցնել կուզէ թէ՝ եթէ
եկեղեցականներն՝ ժողովուրդէն ա-

ւելի ուսեալ ըլլան , տգիտութեան մէջ պահելու պիտի հարկադրեն զժողովուրդն , որպէս զի իրենց շահն ու փառքն ապահովեն : Թէև այս վերջին մասն յայտնի խօսած չէ , բայց ճղփէն բառը յաճախ յեղյեղլեն կրնայ մակաբերուիլ :

Մեք և բովանդակ աշխարհ համոզուած ենք՝ որ դիտութիւնն ու դաստիարակութիւնն՝ մարդկային կիրքերն , բնական ձկտումներն , ու անզուսպ եռանդներն կ'չափաւորեն , զմարդ՝ վայրենի վիճակէն՝ բարեկիրթ քաղաքացիի մը վիճակը կը բարձրացընեն : Դիտութիւնն ու դաստիարակութիւնն այս արդիւնքն ունին , և միօրինակ կ'ներգործեն թէ՝ եկեղեցականին և թէ աշխարհականին . վասն զի եկեղեցականն ալ աշխարհականն ալ մի և նոյն բնութեան անչեղլի օրինաց տակ ծնած , սնած , բանական էակներ են , մի և նոյն մտային հանգամանքներով : Եթէ իրապէս դիտութիւնն ու դաստիարակութիւնն ըստ փանոսեան էֆենտիի կարծեաց՝ այդքան ոճիրներ ու ձնաններ կարտադրէ . ուրեմն ինչ օրինօք որ եկեղեցականներն տգէտ և առանց դաստիարակութեան մնալու են , մի և նոյն օրինօք բոլոր մարդկային ընկերութիւնն առանց դաստիարակութեան և դիտութեան ձգելու է , և այս ուրիչ ճամբով չըլլար , բայց միայն տիեզերիս բոլոր վարժարաններուն դռներն գոցելով , և հետևաբար մարդկային ընկերութիւնն երթալու մնալու է իր առջի վայրենի վիճակին մէջ . . :

Ինչ ծիծաղաշարժ վարդապետութիւն , զոր վայրենութեան դարն իսկ չէ կրցած ընել , և այսօր գիտնական էֆէնտի լուսաւորեալ դարու մը առաջ արձակ համարձակ ընելու եղած է. աշխարհիս համոզման և սկզբան հակառակ :

Դառնանք բուն խնդրոյն :

Շարն գալ անգամ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՌԱԿ

Փողոցէ մի կանցնէի
Աղմկալից ձայն մ'առի ,
Այր եւ կին կայօպտան բարձրաձայն
Կռիւ կ'անեն կրքով կըռան պատասխան ,
« Հերիք չեղա՞ւ իմ քաշածս քա՛ կնիկ ,
Կռուըռելով խեղճ գլուխս դարձաւ տիկ,
Հոդ չտանի՞ս այս անզգամ սկներուն
Ի՞նչու թողուս ծակուծկել դուռ ու տուն»։

Կասէր մարդը սրտամորմոք բարկութեամբ
Կանչէց կատուն կեղծաւորիկ քաղցրութեամբ ,
Անդէտ կատուն մլաւելով եկաւ տուն
Տանտէրերը լինկած տեսաւ այս կռւոյն ,
Երբոր զինքը բռնեցին
Իւր յանցանքը համրեցին ,
Վախճանն իակոյն հասկցաւ
Բերան բացաւ , խօսեցաւ :
— Գիտէք , տէր իմ , թէպէտ փոքր են այդ
չարեր ,
Շատ վարպետ են եւ կքակեն չատ տներ ,
Չեն համարիր ոչ կոմս , ասպետ , ոչ արքայ
Հապա մեր խեղճ տանտիկինն ո՞ւր կմնայ.
Մենք որ անտեղ յատուկ ոսոխն ենք անհաչտ

Ինձ ալաձինք ճանկերնիս՝ դինք, վահան՝ դաշտ.
Դարձեալ չեղաւ ետ կեցնել այդ վատեր
Ցամաքութիւնն ըրին իրենց վահաններ.
Կարծէք թէ ես իմ պաշտօնին անհո՞գ եմ,
Կամ թէ կաշառք կառնեմ, անոնց կնե՞րեմ,
Ո՛չ, բայց լսէ, ասածս յանցանք թող չի սեպուի;
Եւ ոչ ալ դինքս արդարացնել երեւի,
Անօթութիւն, մերկութիւն
Ջամէն կառնէ դիւցազուն,
Անօթիին ծուղակ, մահ
Ոչ այժ ունին, եւ ոչ ահ . . .
Խօսքը բերնէն դեռ չձգած մեր կատուն
«Վա՛յ, տէ՛ր կելլես մկան, ո՛վ ծոյլ անարիւն»
Գոչեց տէրը, ակչով վազեց կատուին
Պոչը տնկած՝ կծիկ դրաւ կենդանին.
Աղան գլխարկ գետին զարկաւ իր կրքէն
Գանգատ յայտնեց եւ անպիտան ծուղակէն,
Ելաւ դանի վար առաւ
Փնտռեց, քովիկը դրաւ
Կատուն նորէն
Մսած ծակէն
Եկաւ դուրս
Աչքը լոյս
Ասաց, տես
Մուկ մի քեզ
Բռնեցի
Ու բերի,
Ինձ ներես
Ծոյլ չ'ասես,
Եաեւէս
Չի վաղես:
«Ապրի բրիկն ու ակիլ
Որ քեզ գործեց մեր ըմբիշ»
Ասաց տէրը, մուկն ի ծուղակ ձգելով
Եւ բարկութեամբ հարց ու փորձեր անելով,
Բացած ծակիկն ցոյց կըտար
Եւ պատճառը կպտռար,
Մուկն սկսաւ յառաջաբան մ'օրինել
Եւ ծուղակէն բազմականին ճառ խօսել,
Տանտէրերը վըռէ՛ մի արին խնդացին
Եւ խնամուքնին մեղմել կարել չկրցին,
Որը հազար, որն դաշկինակ կխնդրէր,
Բերան կամ քիթ եւ կամ աչքը կորբէր,
Մուկը պատեհ ժամ գտաւ
Եւ ծուղակէն դուրս ելաւ,
Որ տանտիրոջ գանգատներուն
Չափ անչափ էր եւ աւերան
Վերուկ մուկը մէյմը չորպին նայեցաւ,
Տանտիրոջը եղած գործը տեսաւ
Ջանի ծակեց
Ոաքը քակեց
Իսկոյն չուեց,
Եւ միամիտ տանտէրն որչա՛փ ապչեցաւ
Երբ ծուղակին մէջը ոչինչ չիտեսաւ:

ԹԱԹՈՒԼ

ԲԱՆԱԴԱՏԱԿԱՆ

ՊՈՐՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

«Ընկերութիւնն այս տարի եր հաշիւներն դոցեց 44000 թալէրի (իբր 8,800 լիրայի) բայով, բայց ժողովին ներկայ գտնուող բարեկամք 30,000 թալէր տուին այս բացը դոցելու»:

Ազեւտ. 45 թիւ Նոյեմբ. 9

Եթէ Պորտ ընկերութեան ալիւտճիին տարեկան բացն 44000 թալեր է՝ ծախուց ամբողջ գումարն ո՛ւր հասած է արդեօք, եւ տակաւին եղբայր Ազեւտաբեր կըսէ թէ միւիճնարներն ոչ թէ իրենց չահուն, այլ Տէրոջը գործին համար կաշխատին, հապա այս Պորտ ընկերութեան բիւրաւոր թալերներն ո՛վ կուտէ. եւ միթէ այս ճշմարտութիւնը մեր նորադարձներու միւիճնարաց նպատակին միմիայն անձնական չահն է ըսելնուն. զօրաւոր, հիմնական եւ անհերքելի մէկ ապացոյցն չէ՞ . . . .

—

ԹՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Կոստանդ. էֆէնտի, որ Հէրսէքի դաւառին վիճակին քալ տեղեակ բլխոպոնեայ պաշտօնեայ մ'է, Հէրսէքի կառավարիչ կարգուեցաւ»։

Աւետ. Թ. 45 Նոյեմբ. 9

Կ'երեւի թէ՝ Աւետարերի սիրտը չէ քաշած ընելու թէ՝ Յակոբ էֆէնտի Կոստանդեան Հայ Քրիստոնեայ պաշտօնեայ մ'է, այս պարագային մէջ իսկ իւր խորամանկութիւնն բանեցնել ուզելով, որպէս զի չըլլայ թէ՝ Հայոց Ազգին նշանաւոր եւ հանճարեաւոր անդամոց անունն հռչակուի, եւ անդին ուզածին պէս միսիոնը Մուտիով, միսիոնը Սանքիով, միսիոնը Կրինով իւր թերթն կ'լեցնէ, նորադաւանեալոց աչքերն չլացնելու։

ԿՈՒԻԻ ՅԵՐՉՆԿԱՅ

Երջնկայէն հեռաւորը կ'գրեն. «Քրիստոսատուր էֆէնտիի հրահանգներն երջնկայի վեր և վայր ըրաւ, թշնամութիւնք, ատելութիւնք, ծեծ և կռիւ անվերջանալի կերպով տիրեցան, 15 օր առաջ առաջնորդին քարոզն ընդմիջեցին, այս շաբթուալ պիտի յիշուի, չպիտի յիշուին կռիւները տիրեցան, առաջնորդը դոյքերը ժողվեց և 8-10 օրէն պիտի մեկնի, եկեղեցւոյ մէջ կռիւ, շուկայները կռիւ, ամեն տեղ կռիւ, խայտառակ բռնադատութեամբ փողոցները դրեր կփակուին»։

Օրագիր Թ. 1673 Հոկտ. 30 Եչ.

Վերջապէս երեւան ելաւ Դաղարոսեան Քրիստոսատուր էֆէնտիի հրահանգօք երջնկայի յուզուելն, թէեւ յանդէպս չէինք բայց չէինք ուզեր հաւատալ եղած տարաձայնութեանց, յիշելով իւր քաղմամեայ վաստակն ու աշխատութիւնքն եւ իւր ծերութեան ալիքն, որ խաղաղութեան ու արդարութեան նշանակ ըլլալու էր։

Կ'տեսնենք որ Քրիստոսատուր էֆէնտի իւր ծերութեան աւուրց մէջ՝ դաւառի մը ժողովրդեան անդորրութիւնն կ'խռովէ եւ չատերուն իւր վերայ ունեցած համակրութիւնն եւ սէրն կ'ջնջէ։

Հանդիսիս խմբագրութիւնն դարձեալ իւր մեծարանքն պահելով, մտերմաբար կ'խնդրէ իրմէ որ ձեռնհասի ըլլայ հոս ու հոն խռովութիւններ եւ յուզմունքներ յարուցանելէ, եւ իբրեւ ճշմարիտ Քրիստոնեայ Աւետարանի խաղաղութիւնն քարոզէ։ Ով վ'յ է այսոցիկ, որք խռովութիւն եւ թշնամութիւն կ'սերմանեն եւ ամենուրեք կարծարծեն։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀՐԱԺԱՐԱԳԻՐ

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ՀՈԳ

Հանդիսիս նախընթաց թուով Ազգային օրագրութեան մէջ ծանուցած էինք մեր ընթերցողաց Ս. Պատրիարգ Հոգ հրաժարականն, որ իւր վերահաս անձնական ակարութեան աւթիւ այլ եւս պատրիարքական պաշտօն վարելն անկարելի դատած էր երեն Համար։ Ազգային Երեսփոխանական ժողովն անցեալ նիստին մէջ սոյն հրաժարագիրն չընդունելով իւր կողմանէ մէկ եկեղեցական եւ մէկ աշխարհիկ անձն պատգամաւոր ղրկած էր առ Նորին Բ. Սրբազ-

նուիրելուն, խնդրելով որ յետոյ կոչէ իւր հրաժարականն և Պատրիարքական անունն իւր վերայ պահելով խորհրդական մը կամ տեղապահ մը իրեն օգնական և գործակից ընդունի։

Շաբթուս պատգամաւորութիւնն իւր պաշտօնն փութայ կատարել, և Ս. Պատրիարքի գործոյ ծանրութիւնն թեթեւցնելու համար տեղապահի, միւսթէշարի և այլ քանի մը կերպ առաջարկութիւնք իսկ եղած են պատգամաւորաց կողմանէ. սակայն ինչպէս կըսեմք Ն. Սրբազնութիւնն իւր անձնական տկարութեան վտանգաւոր ըլլալն յայտնելով անկարելի է ինձ ըսած է Պատրիարքական պաշտօնն ընդունիլ, վերջապէս պատգամաւորք յայտնած չեն որ ևէ եղանակաւ հրաժարականն յետոյ կոչել տալու. և ահա այս օրուընէ կրկին ազգային գործերն խառնաշփոթ վիճակ մը կ'զգենուն։

Ոմանք հոս ու հոն Ս. Պատրիարք Հօր հրաժարման վերայ ներքին պատճառներ կ'յայտնեն, նկատելով ժամանակիս խառնաշփոթ ընթացքն, ոմանց թելադրութեամբ՝ գաւառաց ոմանց յուղիչն, և ոմանց անուղղակի իւր պատրիարքական իշխանութեան վերայ ազդեցութիւն բաներ ցնել ուզելն ևըն. սակայն մենք այս կարծիքն ունեցողներէն չենք, քանի չապէս գիտելով Ներսէս Սրբազանի ազգասիրական վեհանձն ոգին, իւր խոհուն հեռատեսութիւնն, գործունէութիւնն, հանճարն, սրտի կատարելութիւնն, և չըլնահայեաց արթնութիւնն, և ներուի մեզ ըսել թէ նոյն իսկ իւր ազգասիրական ոգւոյն և դատմանց չենք թողուր, որ այսպիսի տագնապալից ժամանակի մը մէջ Ազգին նաւնուղէկն ձեռքէ թողու. և նաւն մրրկաց և ալեաց բաղդին յանձնէ։

Մասյպ Ներսէս Սրբազանի անձն սիրող Ազգայինք ընդ որս և մեք չենք ուզեր որ Նորին Բ. Սրբազնութիւնն իւր անձն վտանգաւոր կացութեան մը մէջ դնէ, քանի որ բժիշկք կ'պարտաւորեն հեռանալ սրտի յուզումն և մտատանջութիւն պատճառող ծանր պաշտօնէ մը, որ իւր պատուական կենաց օրերն կ'կարճեն, և որուն համար իսկ դէպ յԵրուսաղէմ ճամբորդութիւն մ'ընել որոշած են։ սակայն մեք դարձեալ իւր Անձն և Ազգն հաւատարմապէս սիրողներէն ըլլալով կըսենք որ յԱստուած ապաստան՝ պէտք չէ որ Թողու Պատրիարքական պաշտօնն, և դոնէ Ազգին և եկեղեցւոյ սիրոյն համար եղած առաջարկութիւններէն մին ընդունելու է, այն է Պատրիարքական անուն իւր վերայ պահելով իւր ընտրանւոքն բանիերուն և խոհեմ խորհրդականն մ'ունենայ իւր դործակից, որ ժողովոց նախագահէ, անոնց որոշումներն դործադրէ, առօրեայ եղած դործերն տնօրինէ՝ և հարկին իրմէ խորհուրդ հարցնելով, և կարեւոր պարագայից մէջ՝ ինքն (Ս. Պատրիարքն) իւր խորհրդով և ձեռներեցութեամբն ձեռն տայ Ազգա-

յին գործոց և իբրև Հայր դիպող ժամու իւր գործակցութիւնն չ'ղլանայ։

Դ'փափաքինք որ Նորին Բ. Սրբազնութիւնն ի նկատի առնելով Ազգին որը և խեղճուկ վիճակն, յանուն Ազգին և յանուն իւր անձնուէր պաշտօնէութեան ժամանակ մ'ալ յանձն կառնու որ և է եղանակաւ տանիլ Պատրիարքական պաշտօնն և Ազգն երախտագէտ թողուլ իրեն։

ՀՐԱԺԱՐԱԳԻՐ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

Բարձր. Ս. Պատրիարք Հօր հրաժարականին հետ Ազգ. վարչութեան քաղաքական ժողովոյ հրաժարականն ալ ծնաւ. եւ այս հրաժարականն ալ կվերընծայի Սիքոսան էֆէնտի Պէչիրեանի հարցապնդման անսովոր եղանակին, որով վերաւորած է քաղաքական ժողովոյ սիրան։

Պէչիրեան էֆ. իբրեւ երեսփոխան իրաւունք ունէր քաղ. ժողովոյ հարցունելու թէ՝նոր պիւտճէին գործադրութեան դրուածք է, թէ ստոյգ 80,000 ղրչ. բաց կա՞յ, բայց իրաւունք չունէր իւր կրկին հարցման մէջ վիրաւորիչ ոճով վարուիլ եւ ամբողջ Ազգին համակրութիւնն վայելող վարչութեան մը ըսել թէ «դու ինձ հաշիւ տալէ խոյս կուտաս կոր» մինչդեռ այս այն քաղաքական ժողովն է որ Ազգին 4–5 հազար ոսկւոյ պարաքն հատոյց, եւ մեք որ այսօր հարցումն կուղղենք, կաղաղակենք, կ'բողոքենք, իրաւունք կպահանջենք՝ ինչ բարիք ըրինք կամ ըրած ենք Ազգին, այս չենք գիտեր։

Կկրկնենք դարձեալ թէ Պէչիրեան էֆէնտի քաղաքական ժողովոյ իբր հարցումն կրկնելու, երրորդելու, չորրորդելու եւլն. իրաւունք միայն ունի իբրեւ երեսփոխան, բայց անոր պաշտօնին ու արժանապատուութեան դպելու՝ բնաւ երբէք։

Բայց մեզ պիտի ըսեն թէ՝ ինչո՞ւ ուրնմն քաղաքական ժողովն Պէչիրեան էֆէնտիի առաջին հարցման պատասխանն իբր համարատուութեան պահուն ձգեց եւ դոհ չըրաւ հարցումն ուղղ երեսփոխանի մը հետաքրքրութիւնն. —մենք թէեւ քաղաքական ժողովոյ ներքին դիտաւորութեան հասու չենք, բայց չատ կարելի'էը թէ՝ նա ալ իրեն համար խորհելիք մ'ունէր, նկատելով ընդհանուր ժողովին գործադրութեան դրուած որոց նոր ծրագիրն, որ տարւոյս մայիս ամսէն սկսեալ ըրրկուելոյան իւրաքանչիւր թաղերու եւ այսօր գործադրութեան մէջ են, եւ որոց հասոյթն պիտի ցոյց տայ թէ՝ պիւտճէն բաց ունի՞ թէ ո՛չ. թողունք այս, նա եւ Սիմոն էֆէնտի Մխքայէլեան յատենի եւ երեսփոխանական ժողովոյ, իբր վարչութեան մէկ անդամն եւ իբրեւ երեսփոխան բացատրութիւն տուաւ թէ՝ իրաւ մասնաւոր բաց մ'ունի պիւտճէն, բայց վիճաբար կրկին ապառիկներ կան. եւ ասով դարձեալ դոհ չեղանք մենք ըսելով թէ՝ «այս իւր կարծիքն է», մինչդեռ խոհականութիւնն կպահանջէր հարցանողին եւ պատասխանողին մէջ իրաւարարութիւն գտցնելու համար թողուլ այդ հարցապնդումն ի դէպ ժամանակին որպէս խօսեցաւ Ալահճաճեան էֆէնտի, համոզուելով թէ՝ վարչութեան արդի անդամներն եթէ պարտք ալ ընեն, Ազգն պարտաւոր չեն թողուր. միայն թէ՝ սրտերն չվշտանան։

Մենք կգանգատինք թէ՝ ինչո՞ւ որթն ձմռան ողկոյզ չտար, վարդն չբուրէր եւ կամ ցորենն հասկ չկապէր։

Կա՛ց մարդ Աստուծոյ, սպասի՛ր ժամանակին, եւ եթէ քո քուէով ընտրած

պաշտօնէիդ կամ ժողովոյդ վերայ վստահութիւն չունիս՝ լուծէ զայն, կամ թէ ըսէ որ քու ընտրած ժողովները իրենց անձնուիրաբար աշխատութեան հետ բան ու գործ չունիս, ազգային խնդիր մը դիւրացած գործերն անտես առնեն, եւ յետ այսմ հարցմանդ ու հարցմասնդմանդ պատասխաններն չարեն . . . :

Գոհ ենք որ Ընդհ. ժողովը մեծամասնութեամբ կրկին իւր մեծ վստահութեան պատցոյց քաղաքական ժողովոյ հրաժարականն անընդունելի դատեց, եւ Պէշիրեան էֆէնտիի թէ՝ «դու ալ հարցապնդմանդ մէջ եղած վիրաւորիչ կամ կծու ակնարկութիւններդ ետ ա՛ռ» . եւ այսպէս ընդհանուր ժողովը քաղաքական վարչութեան եւ իւր մէկ անդամին մէջ արդարախոհութիւն մը գոյացուցած կըլլար, եւ այս միջոցաւ քաղաքական ժողովոյ հրաժարականն ետ առնել տալու խնդրոյն մէջ քայլ մ՛առած եւ դաս մ՛ալ տուած կըլլար ապագային համար :

Գոհ ենք որ Ազգային քաղաքական ժողովոյ ազդասէր Անդամք ալ՝ ի նկատի առնելով Ազգին կարեկցութեան արժանի վիճակն, մեր գաւառացի եղբարց կրած չարչարանքն ու հարստահարութիւնները, գործոց անկերպարան վիճակն, գաւառացոմանոյ մէջ տիրած անիշխանութիւնն, Բարձր. Ս. Պատրիարք Հօր անձնական որակարութիւնն եւլն. յօժարամտութեամբ յետս կոչեցին իրենց հրաժարականն Ազգային ժողովոյ իրենց վերայ ունեցած համակրական մեծարանքէն եւ յորդորմունքէն սահիպեալ :

ԵՐԶՆԿԱՅԻ ԽՆԴԻՐ

Գանի չաթաթէ ի վեր Երզնկայ ալ ըստաւ քոնկիլ, ժողովրդենէն մէկ քանիներ հրդեհն արծարծեցին ի Պօլսոյ վչած հովերովն :

Տեղւոյն անձնուէր ընկերութիւնն կուզէ ներկայացումներ տալ, Կուսակալն ժամանակիս քաղաքական դէպքերն ի նկատի առնելով, Առաջնորդին կ'հրամայէ որ արգիլէ ներկայացում տալն . Առաջնորդն ի սկզբան չուզեր լսել, տէրութիւնն կը միջամտէ եւ ոստիկանօք կարգելու. ասոր վերայ անձնուէր ընկերութեան անդամք Առաջնորդին դէմ կ'սրամտին եւ Եկեղեցւոյ մէջ կաղաղակեն թէ՝ «մենք ներկայացում պիտի տանք, մեր առնապետ Քրիստոսատուր էֆէնտի Ղազարոսեանի հրամանն այս է» . եւ ինչ ընէ խեղճ Առաջնորդն : Միւս կողմանէ հեռագրեր եւ նամակներ կուղղուին Պօլսէն յերզնկայ՝ Առաջնորդին դէմ հակառակութիւններ յարուցանելու, եւ այս հեռագրերն ու նամակներն կ'բանուին եւ Ազգ. Պատրիարքարանն կ'ղրկուին : Դարձեալ Ընդհանուր ժողովոյ մէջ Երզնկայի առաջնորդին Եպիսկոպոսական վկայագիր ընդունելու մասին եղած հարցումն՝ նախնթաց նիստի մէջ կ'կրկնուի մէկ քանի երեսփոխանութիւնէ, եւ ասով առաջնորդին հակառակող մասն այժ կառնէ . . . վերջապէս այս առնուն առջեւ կընկրկի խեղճ Առաջնորդն եւ հրաժարական կ'գրէ, եւ Սրբազան Պատրիարք Հայրն ալ՝ ձեռքն անդամ չառներ հրաժարագիրն,

Ի՞նչ կուզեն այս մարդիկն Դրիգորիս Վարդապետէն, ի՞նչ է պահանջումնին, ի՞նչ գործ ունին իր անձին եւ պաշտօնին հետ, ինչո՞ւ խիղճ չեն ըներ, որ իրենց կիրքն յագեցնելու համար եւքեր ամբողջ գաւառ մը տակն ու վրայ կընեն . եթէ Գրիգորիս վարդապետ նոր յանցանք մը գործած է՝ բերէք, կախեցէք զայն, եթէ

ԿՈՉԸ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իզմիւռնայէն հետ ղհետէ ցաւա-լի լուրեր կուգան կ'հասնին. ժողո-վուրդն երկու դվնասուր սիրող կու-սակցութեանց բաժնուած՝ վերջին ծայր աստիճան կսնուցանեն մի-միանց դէմ. մանաւանդ վարձեալ սր-բիկայական խումբեր հոս ու հոն ի-րենց կուսակցութենէն չեղող պար-կեշտ և պատուաւոր անձանց վերայ կ'խուժեն ծեծ ու կռիւ կ'հանեն:

Իզմիւռնիոյ ամբողջ Հայոց թաղն կ'յուզի, ամեն տուն, ամեն փողոց, ահ ու դող կ'սիրէ: Ազգային սիրող իշխանութիւն չկայ, միայն վարձեալ սրիկայից բերնէն Սպարթալեան ե-ֆէնտիի անունն կ'լսուի, նորա հրաս-մանատարութեամբ կ'գործեն ամեն չարիք, և կերևի թէ՝ տեղական իշ-խանութիւնն ալ խուլ ու համր եղած է:

Իրաց այս վիճակին մէջ Ազգային Պատրիարքարանն ալ տակաւին սթա-փելու և Իզմիւռնիոյ ժողովրդեան կրած աղետից վախճան տալու դի-տումն չունի, և այսպէս օր ըստ օրէ ծանրանալու վրայ է յիշեալ դաւառի Ազգայնոց վիճակն:

Մեր ընթերցողաց Իզմիւռնիոյ վի-ճակին վերայ գաղափար մը տալու համար, վերջին օրերս Իզմիւռնիայէն առ Հայրենիք լրագիրն դրուած նա-մակի մը միայն մէկ մասն հոս կըզե-տեղենք:

« Երէկ կէրակի քանի մը արհեստաւոր անձինք եկեղեցւոյ դիմացը իրենց սովո-նորա պնդելոյն մէջ ունեցած մէկ սխալ-մունքն կուզէք դատապարտել՝ բայց նա-խորդ Խառն ժողովոյ առենագրութիւններն, ղի այն Խառն ժողովն էր Գրիգորիս վար-դապետ դատապարտողն եւ ներողն, ի՞նչ կուզէք այլ եւս Գրիգորիս վարդապետէն:

Ստոյգ Գրիգորիս Վարդապետ իւր հա-կասական երկու նամակներովն յանցաւոր դատաւ Ազգին առջեւ, եւ որուն համար Պօ-լիս կանչուեցաւ եւ երկու տարուց մօտ հոս ու հոն թափառելէ յետոյ՝ Եկեղեցւոյ եւ Ազգին ներողութեան արժանացաւ, եւ հիմա ո՞վ կուզէք դատել, ներեա՞լն թէ ներողն. եւ թէ կուզէք որ մէկ ան-գամ սխալողն յաւիտեան դատապարտե-լի՞ մնայ ձեր ներկայութեան առջեւ խի՛ղճ:

Ըսած ենք արդէն եւ դարձեալ կ'կրկը-նենք մեր առաջի տողերն « եթէ մանաւ-աւոր սխալմունքէ մը յաւիտենական դա-տապարտութիւն հետեւէր, բովանդակ աշխարհ դատապարտութեան դատակնիքն պիտի ընդունէր: Վասն զի ո՞վ չէ սխա-լած եւ թերութիւն չէ գործած, եւ ո՞ր մարդ ձեռքը իւր խղճին վերայ դնելով կրնայ ասել թէ՝ իր կենաց մէջ քնաւ չէ սխալած եւ երբէք թերութիւն մը չէ գործած: . . . եթէ այս կերպ ակամայ սխալմունք մը ու թերութիւն մը մշտնջենաւոր դատապարտութիւն կենթադրէ, ուրեմն մեք Ազգային բոլոր պաշտօնեայքս այդ վճռէն պէտք չէ ազատ մնանք վասն զի մեզմէ ո՞վ կրնայ պարծիլ թէ՝ իւր եւ կեղեցական եւ ազգային պաշտօններուն մէջ նմանօրինակ կամ աւելի չափազանց սխալներ եւ թերութիւններ գործած չէ, ներուի մեզ ըսել՝ ո՛չ ոք:

Ուրեմն էֆէնտիներ, եթէ դուք ալ իբրեւ մարդ կապրիք չափաւորեցէք ձեր կիրքերն, մի՛ ըլլաք այն աստիճան խստա-պահանջ եւ աններող, բայց եթէ դուք իբրեւ հրեշտակ կապրիք՝ ատոր խօսք չունիք, օ՛ն հեռացէք ալ դուք մարդոց հետ ապրելէ:

ԼՔՍԳՔՈՑ ԵՐԿՍՔՆ

(Շար. եւ վերջ տես թիւ ԺԷ.)

Մեր նամակագիրն ըսած էր իր նոյն նամակին մէջ թէ «յիշեալ ընկերութիւնն օրինաւոր արձանագրութիւններ կընէ եւ ըստ օրինի իր նիստերն չարունակելով, բաւական նիւթական եւ բարոյական օգուտներ կրնայ ընել տեղւոյն հասարակութեան»։ Երկար այս խօսքն իր մասը փաթթած մեզ կհարցնէ թէ «Թղթակիցնիդ կարո՞ղ է զայս հաստատել»։ Մեր նամակագիրն թերեւս այս մասին չափազանցութիւն մը ըրած ըլլայ, զոր չենք քնաւ յուսար։ բայց ի՞նչ հետեւութիւն կրնայ ելնել ասկից։ միթէ կրնա՞յ այս խօսքէն հետեւիլ թէ Արսէն մատնուած չէ, եւ թէ մատնիչն վարդապետը չէ։

Բուն խնդիրն Արսէնի մատնուիլն եւ վարդապետին ալ մատնիչ մը ըլլալն է։

Արդէն երկար կխոստովանի թէ՝ Արսէն մատնուած է։ կմնայ միայն իրեն խոստովանիլ թէ՝ մատնիչն ալ վարդապետն է։ իսկ եթէ իրօք վարդապետն չէ, հարկաւ ուրիշ մէկն է, եւ այդ ալ հարկաւ մեր բնակած աշխարհին մէջ կընակի։ ուստի երկար, որ «անկողմնասիրութիւն իրեն բաժինն ըլլալ» կպարծենայ, պարտաւոր է այդ մատնիչն յայտնել յանուանէ հրատարակել, ըստ որում Ալէքսանդրապօլի մէջ պատահած անցքերուն հմուտ կձեւացընէ ինքզինքը։ եւ հետեւաբար իր անկեղծութեան մասին ձախող կասկած մը մեզ չտար։

Աւելի զարմանալին եւ միանգամայն ցաւալին այն է՝ որ մինչդեռ իւր նախորդ յօդուածովն վկայութիւն տուած էր թէ «Արսէն եւ իր ընկերներն ընկերութիւն մի կազմած են, ընթեռնուլոյ համար լրագիր քերել տալու»։ իր վերջին յօդուածովն հերքելու կելնէ սոյն վկայութիւն հետեւեալ կծու եւ նախատական խօսքերովն։ «Նորա (յիշեալ ընկերութեան) անդամքն բակեան պրճասրոճնը ըացած հոն բարեկամաբար տեսնուելու միջոցին 10–12 հոգիէ բաղկացեալ արբչիւ սրիկայից խումբ մը, որոնց մէջ կը գտնուէր վերոյիշեալ համբաւաւոր ստահակն ալ եւ որոնք դուրս առջի անգամ այս սրճարանը ոտք կոխած էին. հոն ալ կրկին ու կրկին խմելնէն գլուխնին տաքցնելէն ետքը այս ըսպառազէն խմբակին պարագլուխներուն մէկին նշան տալուն վրայ ամէնքը մէկէն գանակնին կը մերկանան, կը խուժեն յանկարծակի արհեստաւորներուն վրայ, որոնք հազիւ կրնան սրճարանին աթոռները իրենց գէնք ըրած անձերնին ազատել, թէեւ 6–7 հոգի կը վիրաւորուին. Հերզեկովինի պատերազմէ աւելի սոսկալի կռիւ մը կը տեսնուի, Հայոց թաղը տակն ու վրայ կըլլայ, վազող վազողի, վերջապէս զինուորներուն վրայ հասած առեն սպառազէն սրիկայները փախուստ տուած էին. բայց ի մէկէն որ մէկ ձեռքը առըրճանակ, միւս ձեռքը դանակ՝ զինուորներու հետ կը մրցէր անոնց անձնատուր չըլլալու համար՝ բայց՝ զինաթափ կըլլայ կձերբակալուի ուրեմն մը գանակոծուելէն ետքը երբ մէրքեզը կտարուի ու իր դիտաւորութիւնը կ'հարցափորձուի. կպատասխանէ թէ «Սպարթալը էֆէնտի կիպլի պէնիմ էֆէնտիմ օլտուգտան սօնրա հէմ էօլտիւրիւրիմ հէմ տէ էօլտիւրէճէյիմ»։ Սպարթալեան այն դիշեր իմանալով որ իր վարձեալներէն մէկը. այնինքն այս զինուորներու դէմ դնող սրիկան բանտ տարուեր է, իսկոյն իր կողմէն մէկը կղրկէ միրալայ Խալոհամ աղային որ զանի բանտէն ազատ ձգէ։ Մենք հոս ժողովուրդքս ոչ միայն դիշերները դռներնիս դուրս չենք համարձակիր ելնել, այլ եւ ցորեկները անգամ երկիւղի մէջ ենք. Թո՛ղ Պատրիարքարան տակաւին անտարբեր կենայ»։

տղայութեան տիոց առ հասարակ ընտրեր են ընկերութեան սկզբնատորութենէն քիչ վերջն առնել այն ատակը մրգածախին տալ չամիչ առնուլ, քան թէ ընկերութեան մը տալ »։

Ահաւասիկ նախասալից հակատութիւն մը, որ ոչ միայն երկարի պատիւ չբերէր եւ իր ճշմարտախօսութեան չերաչխաւորեր։ այլ եւ բացորոշ կհաստատէ թէ ինքը յիշեալ ընկերութեան դէմ անհաշտ ատելութիւն մը եւ անսովոր կիրք մը կանուցանէ, որ առանց բանաւոր պատճառի այս տեսակ անարդ եւ դծուծ լեզու մը կգործածէ յիշեալ ընկերութեան անդամոց դէմ։

Երկար նոյն իսկ իր այս խօսքերովն իւր սիրտն մերկանալէն վերջն, ալ ի՞նչ յարգ ու արժէք ընծայելու է իր այս մասին տրուած վկայութեան։ ողջամիտ բանասիրաց կթողումք իմաստասիրել։

Դարձեալ երկար բարեկիրթ քաղաքացիի մը լեզուն եւ ոճն մոռնալով իր գրչին յաչ եւ ահեակ խոտորելուն՝ խնդրոյն հետ ոչ ուղղակի եւ ոչ անուղղակի բնաւ վերաբերութիւն չունեցող Կոստանդեան Հայրապատիւ Տ. Յովսէփ Աւագ Քահանային նախատելով եւ հեգնելով մէջ կխառնէ։ թերեւս Ռուսիոյ կառավարութեան կասկածելի ցուցնելու։ եւ այս իսկ բաւական անհերքելի ապացոյց մը կրնայ ընծայել թէ որ աստիճան ստորնացած է երիցս։ Մինակ հոս կանգ չառներ, այլ այդ վատութեան մէջ աւելի յառաջ երթալով սա ապիւնոտ տողերն կյաւելցնէ։ « բաւական չհամարելով հարկանել զՌուսիոյ կառավարութիւն յասելն թէ զԱրսէն բանտարկեցին, որովհետեւ քոյն Ազգային դրքեր եւ պատկերներ եւ ընկերութեան կանոնադիրն գտեր էին։ կսպանանէ նա եւ զայն (զՌուսիոյ կառավարութիւն) ըսելով թէ Արսէնի ընկերներէն մի քանին ալ հետը բերդը դրեր են առանց քննութեան »։

Մեր նամակագիրն ինչպէս կյիշեն ընթերցողք այն եղելութեան լոկ պատմութիւնն ըրած էր թէ Արսէնի տան մէջ պատկերներ եւ Ազգային դրքեր գտնուելուն համար մատնած ու բանտարկած են ի բերդի։ Այս պարզ պատմական տեղեկութիւնն երկար չարաչար մեկնելով, չենք գիտեր ի՞նչ դաղտնի դիտումով մը ծանրանայ կամբաստանէ թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնն կհարկանէն եւ զայն կսպանանէն։ Դահիճ մը, դաւադիր մը, անխիղճ անօրէն մը իսկ կզդուշանայ այս տեսակ դատապարտելի չողոքորթութենէ մը, որ մանիչի մը հոմանիշ է։ բայց երկար հրապարակի վրայ դրադիտական տեսնելն առաջ կյանդգնի անպատկառ ընելու։ Սակայն Ռուսիոյ կառավարութիւնն այդ աստիճան կայր վատասէրներէն չէ, որ չկրնայ հասկնալ այսպիսի բաղդախնդիր անձի մը ոգին ու նպատակն, եւ միանգամայն նախատինք կհամարէ իւր կառավարութեան այս աստիճան փոքրոգի չողոքորթութիւնն։

Ո՞վ գիտէ, այս յօդուածներն ի՞նչ տագնապալից պարագաներու մէջ կգրէ, որ այս տեսակ նուաստութիւն մը ստանձնելէն վերջն։ դուշակի մը պաշտօն ալ իր վերայ կառնէ եւ կյայտարարէ անխղճօրէն թէ՝ մեր յօդուածագիրն Կոստանդեան Տ. Յովսէփ Աւագ Քահանային եղած ըլլայ, այս մասին ի պատասխանի այս կըսենք որ՝ այն մեր հրատարակած նամակն մեր գրասեղանին վերայ կեցած է։ եւ պատրաստենք ցուցնել անոր ստորագրութիւն, այն ջիւաքրող անձանց, որոց հաւատարմութիւնն ու աղդասիրութիւնն երաչխաւորեալ է։ որպէս զի երկարի այդ ձախող դուշակութիւնն ալ խայտառակի։

Խօսքերնիս վերջացնելով կյորդորենք որ այդ տեսակ գրուածներով Ռուսիոյ կառավարութեան կասկած չտայ։ վասն զի իր առջի յօդուածը հրապարակի վերայ կեցած է։

ԱՒԵՏԱԲԵՐԻ ԱՂԱՂԱԿԸ

(Շարունակութիւն եւ վերջ տես թիւ ԺԲ·)

Մեք մեր գրուածոց մէջ յաճախ կը սեպնք թէ՝ նորաղանդներուն քարոզիչներուն նպատակը միմիայն անձնական շահն է : Այո՛ այս կըսենք և միշտ պիտի ըսենք , բայց զարմանալին այն է որ այս ճշմարտութիւնն հաստատելու համար Աւետաբեր ևս լեր մեզմէ փաստ կ'պահանջէ : Մինչդեռ մեք այդ խօսքն արդէն շատ անգամ փաստերով հաստատած ենք : Մեք այս մասին մեր փաստերն նորէն կրկնելու հարկ չհամարեցանք , քանի որովհետև չունի Հանդիսիս չնայած թիւերուն մէջ յայտնապէս ցուցուած է միայն այս կըսենք թէ , այդ նորաղանդ քարոզիչներն , ինչո՞ւ համար այլոց հաւատքն ու կրօնն կ'ծաղրեն , ինչո՞ւ կ'թշնամանեն , ինչո՞ւ հեգնական կերպով կ'վարուին և կ'վիճաբանեն , ինչո՞ւ ի Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս հաւատացեալ ժողովրդոց մէջ դժտութիւն բաժանումն և երկպառակութիւն կ'սերմանեն . մինչ այս ընթացքներն երկու անգամ երկուքը չորս կընէի պէս յայտնի չէ՞ն ապացուցաներ անոնց չահախնդրութիւնն . ո՛ր Քրիստոս , ո՛ր Աւետարան արտօնութիւն կուտայ այս տեսակ անվայել և հակամարդկային գործութեան մը :

Բայց պահ մը ենթադրենք թէ՝ իրենց նպատակն անձնական շահն չէ , այլ ուրիշ բան մը է . կ'խնդրենք Աւետաբերէն որ այն քարոզիչներուն բուն նպատակն և գայն հաստատող ապացոյցներն ու փաստերն յառաջ բերէ : Եթէ Աւետաբեր այլ թերևս չգիտեր առանց նպատակն , այլ միմիայն կուր զկուրայն պաշտպանութեան ելած է , կ'յորդորենք զինքը մտերմաբար՝ որ նախ նոյն իսկ նորաղանդից քարոզիչներէն տեղեկութիւն առնայ իրենց նպատակին նը-կատմամբ , և ապա հրատարակէ որպէսզի ըստ այնմ մեք ալ մեր դիտողութիւնն ընենք :

Աւետաբերի այս անհիմն և անտեղի ամբաստանութեան մէջ սա ուշադրութեան արժանի կէտն կայ « 40 տարիէ ի վեր այս փաստը կը լսուի , մինչ չկինցա՞ւ և ունի՞ տակաւին ազդեցութիւն » : Այսու Աւետաբեր յայտնի կ'խոստովանի թէ՝ նորաղանդութիւնն 40 տարուան աղանդ մ'է : Ուստի մեծ անիրաւութիւն գործեց ժամանակին Աւետաբեր Շանթի դէմ բողոքելուն , թէ բողոքականներն նորաղանդ անուանած է . մինչ քառասուն յիսուն տարուան աղանդ մը՝ « նորաղանդ » անուանելն ալ բան նաւար չէ՞ :

Ով՛ղջ նորադարձ նորաղանդներ , կ'տեսնէ՞ք որ միսիոնարներն ու ուրիշ քարոզիչներն ձեր դով կուգան միշտ ձեզ կ'հրապուրեն թէ՝ բողոքականութիւնն Աւետարէց դարէն ի վեր կայ . բայց այսօր Աւետաբեր ականմայ կ'խոստովանի թէ՝ նորաղանդութիւնն քառասուն տարուան աղանդ մ'է : Կարգացէ՛ք Աւետաբերի 43

թիւն. և ճանչցեք ձեր խաբուած ըլ-
լալն։

Առնք չեն միայն Աւետաբերի ամ-
բաստանութիւններն, այլև կ'բողո-
քէ մեր դէմ, թէ նորագանդ քարո-
զիչներն կրօնի ասպատակներ անուա-
նած ենք, թէ անոնք ամբարշտու-
թեան վատ ոգի մը կը կրեն ըսած
ենք, ևն ևն։ Այս բողոքներուն կարճ
պատասխան մը տալու համար սա
միայն կըսենք թէ՝ այն Քրիստոն-
եայն որ խղճի ազատութեան հակա-
ռակ կվարուի, որ եղբայրասիրու-
թիւն չունի, որ այլոց կրօնական ա-
բարողութիւններուն ու բարեպաշ-
տութիւններուն վերայ կ'յարձակի.
կրօնի ասպատակ է և ամբարբշտու-
թեան վատ ոգի կ'կրէ։

Ինչո՞ւ համար մեք Յաճկէն, Հը-
րեն և ուրիշ ազգայ դէմ սաստկ
խիստ լեզու մը չենք գործածեր. մի-
թէ անոնցմէ վախի տո՞ղ մը ունինք.
ոչ բնաւ, այլ նկատելով որ անոնք
կ'յարգեն մեր կրօնքն. մեք ալ վա-
խադարձ պարտաւոր ենք՝ խղճի ա-
զատութեան օրինօք՝ անոնց կրօնքն
յարգել։ Թող դիտնայ Աւետաբեր,
գիտնան նաև բոլոր միսիօնարք և նո-
բաղանդից քարոզիչք, որ մինչ պի-
տի քննադատենք ու հարուածենք
իրենց արարքներն, մինչև որ յար-
գեն խղճի ազատութիւնն և մեկ
կողմ ձգեն իրենց յոռի և տաղտկա-
լի ընթացքն, որ պարբամատց դա-
ւթակղութիւն կ'պատճառէ, և ողջա-
միտ անձանց զզուանք և նողկանք։

Աւետաբեր որ կոչտ ու կոպիտ
լեզուաւ մը զմեզ մերթ Սէմէի կա-
նուանէ, մերթ Հրէայ, մերթ Պի-
զատոս, այս անդամ մեզի դաս տա-
լու երած է թէ «խոհեմութեամբ և
քաղաքավարութեամբ և արդարու-
թեամբ վարուիլ անոնց հետ անդամ
զորս մարդ խոհն թշնամի կը կարծէ»։
Մեզի այս խոհեմութեան դաս տը-
ւողՆ Աւետաբերն իր նոյն յօդուածոյն
մէկ պարբերութեան մէջ սա խօսքերն
ալ ըրած է. «Եւ ո՛վ է...» Աչխարհակո՞ն
մը, ոչ բնաւ. այնպիսի մէկն է որ հան-
դիսին յիշեալ թուոյն մէջ կոչուած է
(ուրիշ մը) «հմուտ կրօնագէտ։» Եւ որովհետև Աւետաբեր ուշադրու-
թիւն չըրաւ (կարևորութիւն չտու-
աւ ըսել պիտի ուղէ) մինչև ցարդ
այս «հմուտ կրօնագէտին» կողմէն
հրատարակուածներուն ևն»։ Այս տո-
ղերուն ո՞ւր տեղն է քաղաքավարու-
թիւնն ու արդարութիւնն. այս ի՞նչ
անարդ և հեգնական ոճ մ'է որ մեր
խոհեմ Աւետաբեր մեր դէմ կ'գոր-
ծածէ։ Աւետաբերի այս դատապար-
տելի դրութիւնն կ'նմանի ճիշդ Պօլ-
սի հրեից, որք կ'զարնեն ու «Ահ՛ վա-
յոխթօրան» կաղաղակեն։

Հոգ չէ. բաւ է որ ողջամիտ և
ուշիմ անձինք կրնան դատել...։

ԱԶԴ

ԳՈՐՈՑԱՇԵՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

... Հայր խմբագիրը Լոյս ազգօ-
գուտ Հանդիսի

Այս անգամ Պանաըրմայի մէջ «Դպրոցասէրն» անուամբ ընկերութիւն մը կազմուած է նախորդ տարւոյ ահռելի հրդեհին ճարակ եղած Աղգ. վարժարանն վերաշինելու դովելի նպատակաւ։ Բայց որովհետեւ տեսնելով որ իւր բարենպատակ ձեռնարկութիւնն պսակուելու համար Պանաըրմայի աղգայինքն նիւթական կարողութեան կողմանէ ըստ ամենայնի ձեռնհաս չեն, ընկերութիւնս որոշեց մասնաւոր հանգանակութեամբ մը ուսումնասէր հասարակութեան ձեռնտուութեանը դիմել, որոյ համար կանխաւ պէտք եղած նպաստատոմսերն ուղնամակներն պատրաստուած ըլլալուն՝ յետ այն ծանուցման չրջաբերութեան պիտի հանէ։

Կխնդրուի Մեծ. Աղգայիններէ որ ընկերութեանս կնիքը հաւաքչի և դանձապետի ստորագրութիւնը կրող և մէկ քառդ մէճիտ դնով նշանակեալ տոմսակներէն յօժարին ըստ կարի Հայկական վերհանձն առաւտաձեռնութեամբ յիշեալ նուիրատոմսերէն գնել, քանզի պէտք է իրենց տալիք մէկ քառդով պիտի յաջողին կանգնել յիշեալ վարժարանը, և հաւիւրաւոր անմեղ տղոց ապագան վրկել, և որով պիտի քաջալերեն անշուշտ ընկերութիւնս իւր աղգօգուտ նպատակին մէջ։

Բայց ի նուիրատոմսակներէ առանձինն նամակաց միջոցաւ ի նպաստ շինութեան դոյանալիք արդիւնքն և թէ աղգասէրը նուիրատուաց անուններն իւրեանց նպաստին քանակութեամբը. աղգային լրագրաց միջոցաւ հետզհետէ պիտի հրատարակուի ի վստահութիւն հանրակաց։

Մեծ ցաւ կզգայ ամեն Հայ անուն կրող ճշմարիտ և առաքինի անձն՝ երբ կտեսնէ բազմաթիւ Հայաբնակ քաղաքի մը անմեղ մանկտեաց և մանկըտուհեաց առանց ուսման և կըրթութեան հոս ու հոն թափառիլն. որոյ արգահատելի և խեղճուկ վիճակի նկարագրութիւնն ընել չդիմանար օրտերնիս։

Ընկերութիւնս կխնդրէ նաև Պալըքէսէրի վիճակին Առաջնորդական Տեղապահ Արժ. Տ. Ադամ քահանայ՝ որ իւր հայրական վերհանձնութեամբն յօժարի բարոյապէս օգնել ինչպէս նորին Արժանապատուութիւնը սիրած ու օրհնած է արդէն յիշեալ ընկերութիւնն ու իր նպատակը։

Ուստի Հայր Խմբագիր կը խընդրեմք որ ներկայս Ձեր պատուական Հանդիսին մի՛ անկիւնը աղգասիրաբար հրատարակել բարեհաճիք. որոյ վասն մատուցանելով կանխաւ մեր ջերմագին շնորհակալեաց հաւաստին։

1875 Հոկտ. 28 Մնամ ևն.

յԵչկի-Գափու

Ի Դիմաց ընկերութեան

Հիմնադիր

Ց. Գ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԼՐՈՑ

Հոկտեմբեր 27 Բ.

Եկեղեցական բարեկարգութեան մասնաժողովն նիստ ունեցաւ այսօր ի խորհրդարանի Ղալաթիոյ, եւ օրինագիծեն սկսաւ իւր դիտողութիւններն նշանակեց։

Յաւօք սրտի կ'ծանուցանեմք՝ որ ոսկերիչ Մեծ. Մելքիսեդիկ աղա Մելիքեանի կրտսեր որդին՝ Նշան աղա Մելիքեան իւր մահկանացու կենաց ընթացքն կնքեց ի հասակի 40 ամաց։

Հանգուցեալն յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուեցաւ այսօր Բարձր. Տ. Մեսրոպ Ս. Արքեպիսկոպոս Խրիմեան՝ եւ սրտառուչ մի դամբանական խօսեցաւ։

Հանդիսիս խմբագրութիւնն իւր ցաւն յայտնելով Մելիքեան ազնուատոհմ դերդաստանին, կ'մաղթէ երկնային հանդիստ առաքինի հանգուցելոյն, եւ սիրտնաս իւր վշտակիր ծնողաց եւ եղբարցն։

Հոկտեմբեր 28 Գ.

Քաղաքական Մասնաժողովն նիստ ըրաւ այսօր Ղալաթիոյ խորհրդարանն, եւ բացի մասնաւոր խնդիրներէ՝ նկատողութեան առաւ երկնկայէն եկած մէկ քանի հեռագիրներն ու նամակներն, որք առաջնորդէն կ'զանգատէին թէ՝ հինգ անձինք բանտարկած ըլլայ, եւ որովհետեւ պատճառ չկար, հարկ եղաւ բանտարկման պատճառներուն ծանօթանալ եւ իրապէս եղելութենց հասու ըլլալ թէ՝ բանտարկողն առաջնո՞րդն է, թէ կուսակալն։

— Տնտեսական խորհուրդն եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն համախորհուրդ նիստ կազմեցին այսօր ի Պատրիարքարանի եւ դարձեալ հին պահանջայ խնդրոյն զբաղեցան։

Հոկտեմբեր 29 Դ.

Կրօնական դատական Մասնաժողովն նիստ ունեցաւ այսօր ի Պատրիարքարանի եւ քանի մը ամուսնական խնդիրներով զբաղեցաւ, նոյնպէս Դատաստանական խորհուրդն։

Հոկտեմբեր 30 Ե.

Ազգային երեսփոխանական ժողովոյ վերջնոյ ներկայ նիստի որոշման համեմատ Պատրիարքական Գեր. փոխանորդ Հայրն՝ հրաժարեալ քաղաքական ժողովոյ Մեծ. անդամոց հրաւէր ըրած էր, որք ներկայ գըտան այսօր յԱզգային Պատրիարքարանի, եւ իրենց ներկայութեան կարգացուեցաւ Ընդհանուր ժողովոյ դիւանին մէկ նամակըն, որով կ'հերքէր պէշիրեան էֆէնտիի դրածած ոճն ու կծու ակնարկութիւնք եւ իւր յարգական վստահութիւնն կ'յայտնէր առ քաղաքական ժողովն։ Նամակին ընթերցուածէն յետոյ Գեր. փոխանորդ Հայրըն պէտք եղած համոզումն ու յորդորն կարդալով՝ խնդրեց յանուն Ընդհանուր ժողովոյ վարել իրենց պաշտօնն։ Գոհ ենք՝ որ քաղաքական ժողովոյ Մեծ. անդամք ալ ազգասիրաբար յետս կոչեցին իրենց հրաժարականն։

— Ազգ. Կրօնական ժողովն ալ այսօր նիստ ունեցաւ ի խորհրդարանի Ղալաթիոյ առեներապետութեամբ Գեր. Տօրէն Սրբազանի։

Հոկտեմբեր 21 Ուր.

Ազգային խառն ժողովն գումարեցաւ այսօր Պալաթիոյ խորհրդարանն եւ Սբրբազան Պատրիարք Հօր հրաժարականին վերայ խօսելէ յետոյ, Իզմիւռնիոյ եւ երզընկայի ծանուցեալ խնդիրներն ձեռք առին։

Յուսոյ՝ Հանդիսիս ամբագրութեան նըկատմամբ ըրած անվայել ակնարկութեանց պատասխանն յաջորդ թուով։

ՎՐԻՊԱԿ

Հանդիսիս նախնթաց թուոյ 266 երես Ա. սիւնակ 39 րդ տողի մէջ եղած կամակորն պիտի կարդացուի կամակար. նոյնպէս Չաթարեան սատրապրութիւնը պիտի կարդացուի Շաթարեան։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ԷՄՇԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻՆ

30	Հոկտ. Հինգշաբթի երեկոյ	26,38
31	» Ուրբաթ առաւօտ	26,30
31	» կէս օր	26,14
1	Նոյեմ. Շաբաթ առաւօտ	26, 7
1	» կէս օր	——

Օսմ. թղթադրամ	Ոսկի	4,14
»	Արծաթ	3,12
Կ. Պօլսոյ Պանքային	»	4,25
Ֆրէնչ Ցէնէրալ	»	5,32
Ֆրէնչ Օսթրօ-Հունգ	»	——

Երկաթուղեաց	Ֆրանք	69.—
Փոխառ. 1863 (Մուրհակ)	»	165
» 1865 (Մուրհակ)	»	165
» 1869 (Բրնաբ)	»	140
» 1872 (Պօնտիւ Թրէզօր	»	42
» 1873 (Բրնաբ)	»	135
Թրամուէյ	Օսմ. լիրա	2,20
Բօնս. քուբօն զեղչ գործ չկայ		——
Սարկի տոկոս %		14,

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

1 Նոյեմ. Շաբաթ

Անգլ. լիրա	ղուրուչ	111, 5
Նաբօլէոն ոսկի		88,15
Իմբէռիալ ռուս		89,30
Դըրըմիյ		51,30
Ֆրանք		
Ձերմակ մէճիտի տարբերութիւն		102,23
Հինգնոց տարբերութիւն		106,
Գարպօն արծաթ		17,
» թղթադրամ		15,10
Պղինձ		134,20

ՎԱՌԱՐԱՆԻ ՄԸ
ԿԱՅԾԵՐ
Ս. ՏԷՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆՑ
Գինն 1/4 քառդ Արծաթ մէճիտ, ամէն դրասեաճառաց քով կ'գտնուի.

ՏԷՐ—ԱՄԻՐԱԳԵԱՆ
ՀՄԱՅԵԱԿ Ե. Վ. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ Գ. ՊԱՐՏԻԶԱՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ
ՐԻԶԱ ՓԱՇԱ ԹԱՆ ԹԻ 33

ԱՆՁՆԱՆՈՒԷՐ

ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ակն Գրիգոր Էֆէնտի Թ. Ապրեան
Աղբատար
Ամասիա
Անդպօղ Տ. Գրիգոր Արքեպ. Տ. Պօղոսեան
Առասնա Տ. Գէորգ Քահանայ Պէյազեան
Արաբկեր
Ադեբազարպազօղ Տ. Յովհ. Աւագ Քհ. Կոստանդեանց

Բաբերդ
Բայու
Բաղէշ Տ. Յակոբեան Ե. Վ. Արղումանեան
Բարիզ Տ. Յովհաննէս Աւագ Քհ. Հիւնքեարպէյէնեան

Գանիրե Գառնիկ Էֆ. Գալֆայեան
Գաղատիա
Ս. Երուսաղէմ Տ. Մեկբիսեդեկ Վ. Մուրատեան
Ս. Էջմիածին Տ. Վահան Վ. Բաստամեան
Երզնկայ Տ. Գրիգորիս Ե. Վ. Ալէքսեեան
Զմիւռնիա Յովհաննէս Էֆ. Միրզա Վահանդեան

Թիֆլիզ
Թրակիա Մանուկ Էֆ. Յ. Պէզիրճեանց

Խարբերդ Տ. Մեսրովբ Քհ. Եղմէքճեան
Կարին Գէորգ Էֆէնտի Զիլինկիրեան
Կարս Տ. Տիմոթէոս Ե. Վ. Սահրիչեան
Կեսարիա
Կոստիւնա Տ. Գէորգ Ե. Վ. Տէրմակեան
Մալաթիա
Մանչեսթեր Տ. Ղեւոնդ Ե. Վ. Փիրղալէմ
Մուշ Տ. Մամբրէ Սրբ. Մամիկոնեան
Նիկոմիդիա Տ. Մեսրոպ Քհ. Ձէննէլեան
Շուշի Տ. Խորէն Վ. Մտեփանէ
Պանտրմա Տ. Պօղոս Քհ. Մ. Մաղլըմեան
Պալըքեսէր
Պաճրա Տ. Յովհաննէս Ք. Տաղտեան
Պոնտոս Տ. Մատթէոս Ե. Վ. Նազարեան
Պրուսա Տ. Արիստակէս Ե. Վ. Վանքեան
Սեբաստիա Տ. Պետրոս Ե. Վարդապետ
Սիս
Վան Տ. Միքայէլ Աւագ Քահանայ
Վառնա Յովհաննէս Էֆ. Գալբակճեան
Տիգրանակերտ Տ. Փիլիպպոս Ե. Վարդ.
Տիվրիկ Տ. Թէոդորոս Ե. Վ. Տիվրիկլեան
Փիլիպպուպօլ Տ. Գէորգ Վ. Ռուսճուքլեան
Ֆօքշան Գաբրիէլ Էֆէնտի Եղաճեան

ԳԻՆՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԽԻՑ ՀԱՏՈՒՑԱՆԵԼԻՔ

Կ. ՊՕԼՍՈՑ ՀԱՄԱՐ Դին միոյ չրջանի (վեցամսեայ) Երկու արծաթ Մեճիտ
ԳԱԻԱՌԱՑ » Թղթատարի ծախքն մեր վրայ ըլլալով Երկու բուկէտ »
ԳԻՆ ՄԻՈՑ ՏԵՏՐԱԿԻՆ Երկու դահեկան

Խմբագրութեան վերաբերեալ ամեն նամակ պէտք է ուղղել
Առ Տէր–Խմբագիր Հմայեակ Ե. Վ. Դիմաքսեան
Ազգ. վարժարանն Եենի Գավուխ :

Անվճար նամակ կամ ծրար չընդունուիր